

ДО ПИТАННЯ ПРО СЕМАНТИКУ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ. КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Стрельчук В.І.

Класифікації складносурядного речення, як, власне, і визначення останнього, різняться від автора. Однак, незважаючи на розмаїтість, вони все ж піддаються певним узагальненням, та умовно їх можна розбити на три групи: структурні, семантичні, та структурно-семантичні. Оскільки семантичні класифікації є найменш чисельними (7 з 40 проаналізованих), розглянемо їх детально.

Класифікації семантичного типу різняться від автора до автора як за кількістю наявних семантичних типів, так і за їх якістю. Кількість гілок у класифікаціях цієї групи варіює від чотирьох (Дж. Морел [7, 95]) до дев'яти (Омелянко [4, 224]), загалом же у всіх шести класифікаціях згадується 21 семантичний тип.

Важливо також відзначити, що лінгвісти базують класифікації на різних принципах. Одні лінгвісти базують свої класифікації на семантичному значенні сполучникових засобів [5, 96; 4, 224; 1, 260], інші беруть за основу семантичний зміст речення загалом [7, 95; 3,15]. При цьому єдина граматику, у якій автор робить спробу роз'яснити семантичний зміст кожного типу, є граматику Дж. Морела [7, 95]. Інші граматики обмежуються лише назвами типів, не затруднюючи себе формулюванням їх змісту [3, 15; 2, 76; 5, 96; 6, 315, 4, 224; 1, 260].

Більше того, серед цих типів немає жодного, який був би наявним одразу у всіх шести авторів. Найпоширенішими значеннями є наступні: "copulative" [3, 15; 7, 95; 260; 2, 76], "adversative" [там само], "disjunctive" [там само] (згадуються у 4-х із 7-ми авторів). Наступними за частотністю є значення "contrast" [5, 96; 4, 225; 6, 315], "alternatives" [там само] та [3, 15; 7, 95; 260; 2, 76] (згадуються у 3-х з 7-ми авторів). Значення "addition" [5, 96; 1, 224], "illative" [7, 95, 260] та "causal" [3,15; 2, 260] згадуються двічі. Одноразово згадуються такі значення, як "negative addition" [4, 224], "marked addition" [5, 96], "related facts" [6, 315], "two negative facts" [там само], "result" [4, 225], "sequence" [2, 315], "consequence", "reason", "time sequence" [5, 96], "causative-consecutive" [2, 76], "consequential" [3, 15], "enumerative" [там само], "explanatory" [1, 260], "exemplification" [4, 225].

При цьому привертає увагу те, що навіть використовуючи один і той самий термін, граматики, фактично, вкладають у нього різний зміст. Розбіжності у розумінні одного й того самого терміна виявляються, передусім, при аналізі діапазону сполучників та сполучникових слів, який кожен лінгвіст «приписує» певному семантичному типу складносурядних речень. Проаналізуємо найбільш розповсюджені значення – "copulative", "adversative", "disjunctive", "contrast" та "alternatives".

Термін "copulative" згадується у чотирьох авторів. Для О.А. Федюковського зміст поняття «копулятивність» зводиться, фактично, до розуміння його як антоніма терміну "enumerative" [3, 15]. Н.М. Раєвська, С.В. Саннікова та Дж. Морел, передають своє розуміння поняття «копулятивність» за допомогою певного діапазону сполучників та сполучникових слів, який, власне, і формує зміст цього поняття. Детальний аналіз переліку цих «копулятивних» засобів показує, що у розумінні цього поняття між авторами існує досить значна розбіжність, оскільки сегмент їх перетину є вкрай обмеженим – лише сполучник "and", який наявний у списках всіх авторів. Умовно до цього сегменту можна включити ще "also" [7, 95] та "as well as" [7, 95, 2, 76]. Двічі зустрічаються такі сполучники, як "moreover", "neither... nor" [2, 76; 1, 260], "not only... but (also)" [7, 95; 2, 76], "both... and" [7, 95; 1, 260]. Що ж до решти «копулятивних засобів», то вони у кожного автора індивідуальні, а раз так, то і розуміння поняття «копулятивність» теж є різним. Так, у Н.М. Раєвської до поняття «копулятивність» включаються ще й такі сполучники, як "equally... and", "alike... and", "not... nor" ("not... neither", "not... and neither"), "not (never)... not (nor)... either" [1, 260], тоді Дж. Морел але властивими для поняття «копулятивність» вважає переважно сполучникові засоби зовсім іншого семантичного гатунку: "likewise", "further", "furthermore" [7, 95]. С.В. Саннікова, окрім вже згаданих вище, згадує наступні сполучникові засоби: "nor", "then", "besides" [2, 76].

Не менш суперечлива картина спостерігається і при аналізі змісту терміну "disjunctive" («диз'юнктивний»). Як і у попередньому випадку, О.А. Федюковський розглядає цей термін у протиставленні до іншого – терміну "adversative" [3, 15], тоді як поняття цього терміну рештою лінгвістів ґрунтуються виключно на семантиці сполучникових засобів. Аналіз переліку «диз'юнктивних» засобів, наведених цими лінгвістами, показав, що співпадають у них лише три «диз'юнктива»: "or", "else", "otherwise". Список С.В. Саннікової цими засобами, власне, й вичерпується. Окрім вищезгаданих, у Дж. Морела наявні ще й такі сполучники, як "neither", "either", "nor" [7, 95]. Н.М. Раєвська ж наводить зовсім інші: "or... either", "either... or", "or... or", "or... else" [1, 260]. Як бачимо, у Дж. Морела у понятті «диз'юнкція» наявна сема «негативності», тоді як у Н.М. Раєвської ця сема повністю відсутня.

У трактуваннях змісту терміну “adversative” виявилось дещо більше спільного, ніж у трактуванні попередніх понять. Спільним «адверсативним» (протиставним) ядром є такі сполучники та сполучникові слова, як “but”, “only”, “yet”, “still”, “however”. [7, 95; 5, 96; 1, 260 відповідно]. Сполучникові слова “on the one hand” [7, 95; 2, 260] та “nevertheless” [7, 95; 5, 96] згадуються двічі. Що ж до відмінностей, то вони є, хоча їх й небагато: Дж. Морела до «адверсативів» відносить сполучникове слово “notwithstanding”, С.В. Саннікова – сполучники “while” та “whereas”, а Н.М. Раєвська – такі лексичні одиниці, як “again” та “on the contrary” [7, 95; 5, 96; 2, 260 відповідно]. О.А. Федюковський традиційно вважає цей тип речень антонімічним типу “disjunctive” [3, 15].

Аналогічна картина спостерігається також при аналізі типу речень зі значенням “alternatives” (альтернативний, змінний). Єдиним синдетичним засобом, властивим реченням зі значенням «альтернативи», на який вказують одразу два автори, - Л.О. Омеляненко та Дж. Колерсон - є сполучник “either... or” [4, 225; 5, 96, відповідно] Л.О. Омеляненко, окрім вже згаданого сполучника, включає до типу речень зі значенням альтернативи ще й такі сполучникові засоби, як “or”, “otherwise”, “alternatively” [1, 225], Дж. Колерсон в межах альтернативного типу вказує на сполучник “neither... nor” [5, 96]. Автори граматики Collins Cobuild, говорячи про цей тип, наводять лише сполучник “or” [6, 316].

Досить суперечливим є також тлумачення терміну “contrast” (контраст). Дж. Колерсон до цього типу відносить лише сполучник “but” [5, 96]. У граматиці Collins Cobuild згадуються ще такі сполучники, як “but”, “yet”, “and yet” [6, 316]. Л.О. Омеляненко ж вважає, що клаузи речень цього типу можуть бути поєднані достатньо чисельною групою сполучникових слів: “not... but”, “however”, “though”, “still”, “nevertheless”, “after all”, “even so”, “all the same”, “in contrast”, “instead”, “on the contrary”, “on the other hand”, “whereas”, “while” [4, 225].

При цьому, як показує аналіз, одні й ті ж самі синдетичні засоби у різних авторів «фігурують» у різних семантичних типах складносурядного речення, що свідчить про неоднозначність у розумінні ними семантики цих засобів. Так, сполучник “neither... nor” є, на думку Дж. Колерсона, носієм альтернативної семантики [5, 96], тоді ж як Л.О. Омеляненко відносить цей сполучник до типу “negative addition” [4, 225], а у Н.М. Раєвської ж цей сполучник взагалі вважається копулятивним [1, 260].

Як бачимо, всі автори трактують по-різному поняття “copulative”, “adversative”, “disjunctive”, “contrast” та “alternatives”, які найчастіше «приписуються» семантиці складносурядних речень. Ядро перетину цих понять дуже невелике, а периферія розмита. Можна стверджувати, що характер розуміння їх семантики визначається відношенням, яке у формальній логіці прийнято називати відношенням «перетину» [8, 438].

Список використаної літератури:

1. Раєвська, Н.М. Теоретична граMATика сучасної англійської мови [Підручник для студ. фак. романо-германської філології ун-тів і пед. ін-тів іноземни мов]. – К: Вища школа, 1976. – 304 с.
 2. Саннікова, С.В. Теоретическая грамматика английского языка: учебное пособие. – Челябинск: Рекпол, 2009. - 116 с.
 3. Федюковский, А.А. Теоретическая грамматика английского языка: учебное пособие для студентов филологических факультетов. - Санкт-Петербург: Столичный институт переводчиков , 2007 - 32 с.
 4. Advanced grammar practice/ уряд.: Л.О. Омеляненко и др. – К: Києво-М. ак., 2007. - 278 с.
 5. Collerson, J.E. English grammar. A functional approach / Editor.: Steele, Jeremy. – 1st ed. – Newton (Australia): Primary E. Teaching Associatio, 1995. – 152 p.
 6. Collins Cobuild. English Grammar: HarperCollinsPublishers, 1994, - 486 p.
 7. Morell, J. D. A Grammar of the English Language. The analysis of sentences. – London, Green & Co. [s.a]. – 63 p.
- Довідкова література:
8. Кондаков, Н.И. Логический словарь-справочник. – М: «Наука», 1975, - 717 с.